

Delo z nadarjenimi v šolah

Kazalniki kakovosti – pomoč pri ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti dela z nadarjenimi učenci

METKA HUSAR ČERNJAVIČ, Osnovna šola Franceta Prešerna Črenšovci
metka.husar@guest.arnes.si

MARIJA HORVAT, Osnovna šola Franceta Prešerna Črenšovci
marija.horvat@guest.arnes.si

● **Povzetek:** Že petnajst let se v osnovnih šolah sistematično ukvarjamo z nadarjeni učenci, v zadnjih letih pa smo pri samem pouku prednostno pozornost namenjali otrokom z učnimi težavami. Za zagotavljanje optimalnega razvoja nadarjenega učenca pa je kakovosten pouk bistveni dejavnik. Na Osnovni šoli Franceta Prešerna Črenšovci smo priložnost za nov zagon na področju dela z nadarjenimi učenci poiskali v razvojni nalogi ZRSŠ – Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in nadarjeni učenci. V prispevku je predstavljen primer uporabe kazalnikov kakovosti za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi kot pripomočka za analizo in dvig kakovosti dela z nadarjenimi učenci. Oblikovani so bili v okviru omenjene razvojne naloge. Ugotavljamo, da so kazalniki kakovosti dober pripomoček za analizo dela osnovne šole, ki nakazuje smernice za možne izboljšave, saj smo ob njihovi uporabi izvedli poglobljeno analizo dela z nadarjenimi učenci, posebno vrednost pa prinašata ob tem ustvarjeni dialog in razmislek o delu z nadarjenimi učenci celotnega kolektiva, staršev in učencev.

Ključne besede: nadarjeni učenci, kazalniki kakovosti, individualizacija

Quality Indicators - Aid in Assessing and Ensuring the Quality of Gifted Education

● **Abstract:** In primary schools we have been systematically dealing with gifted pupils for fifteen years; in recent years, we have been paying special attention to children with learning difficulties. An essential factor of ensuring the optimal development of a gifted pupil is quality teaching. In the France Prešeren Primary School Črenšovci we have found an opportunity for a new start in working with gifted pupils in the development project of the National Education Institute Slovenia called Pedagogical Leadership, Raising the Level of Knowledge and Gifted Students. This paper presents an example of the use of quality indicators for educational work with the gifted as a tool for the analysis and improvement of the quality of work with gifted pupils. They have been developed in the context of this development project. We have determined that the quality indicators are a good tool for analysing the work in the Primary School, and that they also suggest guidelines for possible improvements, because we have performed an in-depth analysis of the work with gifted pupils when applying them in practice. Special value is generated by the dialogue created among the entire collective, parents and pupils and the reflection on the work with gifted pupils.

Key words: gifted pupils, quality indicators, individualisation.

Uvod

Na Osnovni šoli Franceta Prešerna Črenšovci smo z odkrivanjem in delom z nadarjenimi učenci začeli takoj ob potrditvi Koncepta: Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni OŠ (1999), ki je šolam, vključenim v program devetletke, nakazal temeljne strokovne usmeritve na tem področju dela. Uresničevanja Koncepta smo se že takrat lotili z veliko vnamo in ga vzeli kot izziv, čeprav je to pomenilo zopet nekaj dodatnega izobraževanja, usposabljanja, dodatnega dela in seveda tudi stroškov, saj vse šole nismo imele zaposlenih psihologov, ki bi izvajali psihodiagnostične teste z učenci in interpretacijo testnih rezultatov učencem, staršem in učiteljem. Kljub začetnim težavam smo se dela lotili z vso odgovornostjo in v začetni fazi organizirali različne dodatne dejavnosti, kot so sobotne šole, tabori, festivali, različne ekskurzije, na katere smo vabili prepoznane nadarjene učence. Kljub dobrim povratnim informacijam s strani učencev in staršev smo menili, da je treba z nadarjenimi učenci drugače delati tudi pri samih urah rednega pouka, kajti pričakuje se, da bodo ti učenci dosegali višje ravni znanja, s tem da ne bodo delali več, pač pa bolj poglobljeno in v skladu z višjimi taksonomskimi stopnjami znanja. Prav zaradi tega

Kljub dobrim povratnim informacijam s strani učencev in staršev smo menili, da je treba z nadarjenimi učenci drugače delati tudi pri samih urah rednega pouka, kajti pričakuje se, da bodo ti učenci dosegali višje ravni znanja, s tem da ne bodo delali več, pač pa bolj poglobljeno in v skladu z višjimi taksonomskimi stopnjami znanja.

smo se odločili, da sodelujemo v razvojni nalogi ZRSŠ Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci. V okviru te razvojne naloge smo sooblikovali kazalnike kakovosti za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci v osnovni šoli, s katerimi smo lažje ocenili kakovost vzgojno-izobraževalnega dela šole na področju dela z nadarjenimi in evalvirali dosedanje delo ter načrtovali delo v prihodnje. Dela smo se lotili sistematično in po korakih. Prevetrili smo tim za delo z nadarjenimi učenci na šoli, ga dopolnili z novimi sodelavci in se lotili evalvacije dela z učenci, sodelavci in starši.

Po sprejetih dopolnitvah in spremembah Zakona o osnovni šoli (ZOŠ) iz leta 2011 so nadarjeni učenci opredeljeni kot posebna skupina učencev, ki »izkazujejo visoko nadpovprečne sposobnosti mišljenja ali izjemne dosežke na posameznih učnih področjih, v umetnosti ali športu« (ZOŠ, 2011, št. 87/2011). Nadarjeni učenci torej niso učenci, ki potrebujejo učno pomoč kot učenci s posebnimi potrebami, temveč predvsem spodbude za uresničevanje svojih potencialov (Bela knjiga 2011).

V 11. členu ZOŠ je šoli naloženo, da nadarjenim učencem »zagotavlja ustrezne pogoje za vzgojo in izobraževanje tako, da jim prilagodi vsebine, metode in oblike dela ter jim omogoči vključitev v dodatni pouk, druge oblike individualne in skupinske pomoči ter druge oblike dela«.

Razvojna naloga Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci v osnovni šoli

V šolskem letu 2013/2014 se je naša šola skupaj z desetimi osnovnimi šolami v Pomurju vključila v razvojno nalogo ZRSS OE Murska Sobota, ki jo vodita mag. Tanja Bezić in Irena Kumer. Odločitev za vključitev ni bila težka, saj ima naša šola v razvojnem načrtu, ki se udejanja v letnih delovnih načrtih, dvig kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela opredeljen kot prioriteto nalogo. V razvojni nalogi smo videli priložnost za dvig kakovosti dela na področju dela z nadarjenimi učenci.

Cilji razvojne naloge so:

- izboljšati kakovost znanja na šolah (tudi višji deleži odličnega znanja) in individualiziranih načrtov vzgojno-izobraževalnega dela za odkrite nadarjene učence (INDEP);
- oblikovati kazalnike kakovosti za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi tudi za osnovne šole (priređiti pripomoček za analizo stanja in načrtovanje sprememb za srednje šole iz leta 2011) in
- vzpostaviti talent točke na osnovnih šolah.

Delo Osnovne šole Franceta Prešerna Črenšovci v okviru razvojne naloge Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci

- a) Priređanje Kazalcev kakovosti za delo z nadarjenimi v srednjih šolah (KKNAD SŠ 2011) oz. oblikovanje kazalnikov kakovosti za področje dela z nadarjenimi učenci v OŠ (KKNAD OŠ)

V začetku šolskega leta 2013/2014 smo po korakih usklajevali kazalnike kakovosti: najprej smo o srednješolskih kazalnikih razpravljali člani šolskih timov na delovnih srečanjih v projekt vključenih šol, nato smo jih pregledali še po posameznih šolah. Na naši šoli smo v razširjenem timu za delo z nadarjenimi učenci (v tim smo vključili tudi vodje strokovnih aktivov) kazalnike kakovosti usklajevali

tako, da smo o njih razpravljali, jih spreminjali, posamezne izločali, primerjali in dopolnjevali, spremembe pa sprejeli z vsaj dvotretjinskim soglasjem.

Vse tako potrjene ali dopolnjene kazalnike smo sodelujoče šole posredovale na Zavod RS za šolstvo, kjer so jih na podlagi naših mnenj dokončno uskladili in jih vsem poslali kot KKNAD OŠ - obliko za poskusno uporabo v šolskem letu 2013/2014.

Usklajeni kazalniki kakovosti so obsežni in so oblikovani za sedem temeljnih področij:

- 1) program vzgojno-izobraževalnega dela šole za spodbujanje razvoja nadarjenih,
- 2) vodenje in koordinacija izvajanja koncepta vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci na šoli,
- 3) usklajenost med Konceptom (teoretična izhodišča, cilji, načini odkrivanja) ter organizacijskimi modeli dela šole,
- 4) spremljanje in evalvacija programa za delo z nadarjenimi na šoli,
- 5) program za socialno-emocionalni in moralni razvoj nadarjenih,
- 6) stalno strokovno izobraževanje učiteljev,
- 7) odkrivanje nadarjenih (evidentiranje in identifikacija) in načrtovanje INDEP.

Kazalniki kakovosti so razvrščeni v dve podskupini. Eni opisujejo pričakovano ravnanje šole, drugi odlično prakso (preseganje pričakovani).¹

- b) Ocenjevanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci

Kazalnike kakovosti, usklajene za OE Murska Sobota, smo za ocenjevanje kakovosti na naši šoli poskusno uporabili januarja 2014.

Ocenjevanje smo izvedli v okviru projektnega tima za delo z nadarjenimi učenci, potem pa smo na ločenih srečanjih vanj vključili še učiteljski zbor, nadarjene učence in njihove starše. Še posebej smo v razpravah iskali rešitve za področja,

ki so se na naši šoli izkazala za šibkejša. Največ razprave smo strokovni delavci posvetili iskanju rešitev za področje Program vzgojno-izobraževalnega dela šole za spodbujanje razvoja nadarjenih.

Dogovorili smo se, da bomo bolj izkoristili možnosti prilagajanja vzgojno-izobraževalnega dela potrebam

Na naši šoli smo v razširjenem timu za delo z nadarjenimi učenci kazalnike kakovosti usklajevali tako, da smo o njih razpravljali, jih spreminjali, posamezne izločali, primerjali in dopolnjevali, spremembe pa sprejeli z vsaj dvotretjinskim soglasjem.

nadarjenih tako, da učitelj že v letni pripravi, po posameznih sklopih, načrtuje dejavnosti za nadarjene, znotraj strokovnega aktiva pa učitelji predstavijo svoje pristope za delo z nadarjenimi učenci in tako širijo dobro prakso.

Analizirali smo tudi pomisleke o akceleraciji in rapravljali o možnosti hitrejšega napredovanja znotraj posameznega razreda oz. občasnega prehajanja v višji razred.

Za starše in učence smo uporabili prilagojene, manj obsežne preglednice za ocenjevanje kakovosti - izločeni so bili opisi ravnanja šole, o katerih starši ne bi mogli presojati, ker nimajo dovolj vpogleda. Starši in učenci so aktivno sodelovali in na temelju opisov pričakovanega ravnanja šole ali odlične prakse podali predloge za višjo kakovost na področju dela z nadarjenimi učenci. Z njimi smo se dogovorili, da v vsakem šolskem letu organiziramo vsaj eno posebno srečanje za starše nadarjenih učencev.

c) Oblikovanje načrta sprememb v delovanju šole

Na podlagi analize rezultatov ocenjevanja po kazalnikih kakovosti in zbranih mnenj oz. predlogov smo opravili SWOT-analizo, v kateri smo izpostavili prioritete ter oblikovali akcijski načrt za delo (oz. načrtovali spremembe v delovanju šole na področju dela z nadarjenimi učenci).

Dogovorili smo se, da bomo bolj izkoristili možnosti prilagajanja vzgojno-izobraževalnega dela potrebam nadarjenih tako, da učitelj že v letni pripravi, po posameznih sklopih, načrtuje dejavnosti za nadarjene.

Ugotovitve na podlagi nekaterih preteklih izkušenj

V okviru razvojne naloge so pomembne tudi hospitacije na šolah, sodelujočih v projektu, in izmenjava primerov dobre prakse. Naša učiteljica slovenščine je kot dober primer prakse predstavila učne mape učencev pri slovenščini, ki omogočajo individualizirano načrtovanje in spremljanje napredka učenja (formativno spremljanje).

V okviru rednega spremljanja pouka (hospitacije ravnateljice) ravnateljica spremlja tudi delo z nadarjenimi učenci pri rednih urah pouka, še posebej individualizacijo in diferenciacijo. K stalnemu izboljševanju pedagoške prakse prispevajo tudi medsebojne kolegialne hospitacije na šoli, ki tečejo po celotni vertikali od vrtca do devetega razreda, pa tudi predstavitve primerov odlične prakse dela z učenci na vsakoletnem mednarodnem simpoziju, ki ga februarja organiziramo na naši šoli. Leta 2015 je bila osrednja tema tega simpozija *Avtonomija dela z vidika posebnih potreb in nadarjenosti učencev*.² Z opisanimi načini izmenjavanja izkušenj in znanj se poleg učencev učimo tudi vsi zaposleni ter z novimi ugotovitvami in spoznanji dopolnjujemo naš razvojni načrt ter izboljšujemo že obstoječo prakso.

Rezultati so pokazali, da na naši šoli dosegamo več kot 2/3 točk pričakovanega ravnanja na vseh sedmih področjih kakovosti, najvišje število točk pa na področjih pod točko 5: *Program za socialno-emocionalni in moralni razvoj nadarjenih učencev* in pod točko 6: *Stalno strokovno izobraževanje učiteljev*.

PREDNOSTI:	POMANJKLJIVOSTI:
<ul style="list-style-type: none"> • skrb za socialno-emocionalni razvoj nadarjenih, • delavnice učenje učenja, • individualizirani pristopi, formativno spremljanje na nekaterih predmetnih področjih, • izobraževanje strokovnih delavcev, • obogatitvene dejavnosti, sobotne šole za nadarjene, • široka ponudba tekmovanj in priprave, • spodbujanje za vključevanje v različne natečaje, • sodelovanje na prireditvah, tudi zunaj šole. 	<ul style="list-style-type: none"> • pomisleki ob preskoku razreda, hitrejšo napredovanje po razredih, preskok pri posameznih predmetih, • jasno opredeljene in predstavljene možnosti prilagajanja – zgodnejši vpis, preskok razreda, • preobremenjenost učencev zaradi zunajšolskih dejavnosti.
PRILOŽNOSTI:	TVEGANJA:
<ul style="list-style-type: none"> • poglobljeno sodelovanje s starši nadarjenih, aktivnejše vključevanje učencev, • načrtovanje dela z nadarjenim na nivoju strokovnih aktivov. 	<ul style="list-style-type: none"> • visoke ambicije staršev ob nemotiviranosti posameznih učencev, • dodatno delo strokovnih delavcev, • številni interesi posameznih učencev.

Preglednica 1: Povzetek ugotovitev (SWOT-analiza)

2 Zbornik mednarodnega simpozija je v tisku.

Najmanj točk (vendar še vedno več kot 75 %) za pričakovano ravnanje smo dosegli na področju 1: *Program vzgojno-izobraževalnega dela šole za spodbujanje razvoja nadarjenih*. Tako torej največ možnosti za nadaljnji razvoj in napredek vidimo na področju vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci.

č) Smernice za akcijski načrt delovanja šole

Na temelju opravljene analize smo si zastavili prioritete cilje za delo v šolskem letu 2014/2015:

- spremljanje diferenciacije pri pouku (cilj: doseganje višjih taksonomskih ravni znanja),
- aktivnejše vključevanje staršev in učencev v načrtovanje, spremljanje in izpeljavo programa,
- izboljšanje informiranosti vseh udeleženi.

Pri oblikovanju obogatitvenega programa smo vključili predloge nadarjenih učencev in staršev in za šolsko leto 2014/2015 načrtovali:

- večjo ponudbo delavnic in taborov za nadarjene učence,
- festival talentov,
- šolo za razmišljanje,
- delavnice za osebnostno rast,
- več druženja nadarjenih učencev z učenci drugih šol (različne delavnice s srednješolci, sodelovanje med šolami),
- ponudbo kulturnih prireditev (večerna operna predstava v Mariboru),
- medgeneracijsko sodelovanje (delavnice Simbioza) ...

Sklep

Zakaj so kazalniki kakovosti dela z nadarjenimi učenci lahko pomemben pripomoček samoevalvacije, razvoja in načrtovanja višje kakovosti dela?

Kazalniki kakovosti na področju dela z nadarjenimi učenci so pripomoček, ki omogoča konkretno analizo stanja, iz katere lahko izhaja načrtovanje razvoja in dviga kakovosti dela na področjih, kjer rezultati še niso zadovoljivi.

Na temelju analize in spremljave dela smo si na šoli zastavili spremljanje pouka z vidika doseganja višjih taksonomskih ravni znanja nadarjenih učencev. Na vseh področjih si zastavljamo visoke cilje za vse učence, še posebej pa za nadarjene učence, ki ne delajo več, pač pa bolj poglobljeno, samostojno, kritično in miselno aktivno. Svoja znanja na področju nadarjenosti primerjamo tudi na nacionalni in mednarodni ravni, s tem da vsako leto organiziramo mednarodni simpozij s področja avtonomije dela šole.

Osredotočamo se na kakovostno povratno informacijo učencem, ki tem omogoča, da nenehno izboljšujejo svoje znanje, samostojno načrtujejo svoj razvoj in preverjajo uresničevanje ciljev, ki so si jih zastavili.

Ugotavljamo, da so kazalniki kakovosti dober pripomoček za samoevalvacijo vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci in z njihovo uporabo pri ocenjevanju kakovosti dobro nakazujejo smernice za izboljšanje dela. Ob njihovi uporabi smo skupaj razmislili o delu tako učitelji kot tudi nadarjeni učenci in njihovi starši. Obogateni s spoznanji vidimo pred seboj nove izzive. <

Kazalniki kakovosti na področju dela z nadarjenimi učenci so pripomoček, ki omogoča konkretno analizo stanja, iz katere lahko izhaja načrtovanje razvoja in dviga kakovosti dela na področjih, kjer rezultati še niso zadovoljivi.

Literatura in viri

1. Kazalniki kakovosti za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci OŠ (KKNAD OŠ MS). Razvojna naloga Zavoda RS za šolstvo: Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in nadarjeni učenci. Gradivo za poskusno uporabo v razvojni nalogi ZRSS v š. l. 2013/14 (neobjavljeno gradivo; arhiv ZRSS OE Murska Sobota).
2. Koncept Odkrivanja in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli (1999). Ljubljana. Dostop: http://www.zrss.si/pdf/250811100623_ssd_nadarjeni_20koncept_1.pdf (18. 3. 2015).
3. Zakon o osnovni šoli, Ur. l. RS. 87/2011.
4. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011).
5. Kazalniki kakovosti za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi v srednjih šolah (2011). Dostop: http://www.zrss.si/pdf/221211133958_kazalniki_kakovosti_nad_srednje_november_011_24štcrke.pdf (18. 3. 2015).